

Jacek Piszewski

Ekonomika integracji europejskiej

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2011

Recenzent:

prof. dr hab. Katarzyna Żukrowska

Korekta:

Zespół

Opracowanie typograficzne:

Anna Bugaj-Janczarska

Projekt okładki:

Ewa Beniak-Haremska

Publikacja wydana na zlecenie autora

ISBN 978-83-7587-698-7

Oficyna Wydawnicza „Impuls”

30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5

tel. (12) 422-41-80, fax (12) 422-59-47

www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl

Wydanie I, Kraków 2011

Spis treści

Wprowadzenie	
Od idei do pełnej integracji	7
 Rozdział 1	
Warunki tworzenia integracji gospodarczej	13
 Rozdział 2	
Polityka pieniężna UGW. Euro	21
Europejski System Banków Centralnych	27
 Rozdział 3	
Polityka fiskalna UGW	41
Pakt Stabilności i Wzrostu	42
 Rozdział 4	
Znaczenie kryterium konwergencji dla polityki gospodarczej państw Unii Europejskiej	51
 Rozdział 5	
Perspektywy rozszerzenia Unii Gospodarczej i Walutowej o Danię, Szwecję i Wielką Brytanię	63
 Rozdział 6	
Szanse i zagrożenia związane z przystąpieniem Polski do UGW	
Perspektywa wprowadzenia euro	73
 Rozdział 7	
Integracja a konkurencyjność w Unii Europejskiej	93

Rozdział 8	
Integracja a koncentracja w Unii Europejskiej	109
Zakończenie	125
Dodatek: Gospodarka Unii Europejskiej w latach 2000–2006	129
Bibliografia	141
Strony internetowe	145

Wprowadzenie

Od idei do pełnej integracji

Strefa wolnego handlu, unia celna, wspólny rynek, unia gospodarczo-walutowa, unia gospodarcza i wreszcie pełna integracja – przez tyle etapów musiała przejść Europa, aby nabrać obecnego kształtu i stać się w pełni zintegrowanym mechanizmem, chociaż całkowita integracja to proces, który tak naprawdę jest jeszcze bardziej planem niż realnością.

Strefa wolnego handlu stanowi pierwszy etap integracji gospodarczej. Spro-wadza się do zniesienia ceł oraz innych ograniczeń (parataryfowych i pozata-ryfowych) w obrotach handlowych między jej członkami, chociaż bariery te są znoszone dopiero przy tworzeniu unii celnej. Zniesienie barier w handlu może dotyczyć wszystkich lub tylko wybranych grup towarowych. Współczesne strefy wolnego handlu mają zwykle na celu zniesienie barier w obrocie wyrobami przemysłowymi, które zajmują dominującą pozycję wśród przedmiotów współ-czesnego handlu międzynarodowego. Ponieważ państwa uczestniczące w strefie wolnego handlu zachowują własne taryfy narodowe (różniące się z reguły w po-szczególnych krajach co do wysokości) wobec państw trzecich, istnieje ryzyko przepływu towarów z tych ostatnich do państw stosujących wysokie cła i inne bariery handlowe za pośrednictwem państw członkowskich strefy stosujących niskie ograniczenia. Aby się ustrzec przed takimi praktykami, kraje strefy stosują zwykle klauzulę pochodzenia towaru, zgodnie z którą za pochodzące z państw członkowskich uważa się takie towary, w których wartość użytych surowców lub gotowych elementów importowanych z krajów trzecich jest niższa o określony procent od ceny importowej. Przykładem stref wolnego handlu są: Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu (EFTA), Zrzeszenie Wolnego Handlu Ame-ryki Łacińskiej (LAFTA), Północnoamerykańska Strefa Wolnego Handlu (NAFTA) czy też Stowarzyszenie Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN).

Unia celna stanowi kolejny etap międzynarodowej integracji gospodarczej. Oznacza ona ugrupowanie co najmniej dwóch państw, które znoszą wobec siebie cła i ograniczenia ilościowe oraz środki o podobnych skutkach, ale – w odróżnie-

niu od tej strefy wolnego handlu – wprowadzają wobec krajów trzecich wspólną taryfę zewnętrzną, tj. jednakowe cła na poszczególne produkty we wszystkich krajach należących do unii, a ponadto prowadzą wspólną politykę w zakresie ograniczeń ilościowych i innych środków o skutkach podobnych do tych, które wynikają z cel i ograniczeń ilościowych. Konsekwencją zniesienia cel jest powstanie wspólnego rynku towarów oraz tendencja do ujednolicania we wszystkich krajach cen tych samych towarów. Unia celna umożliwia rozszerzenie rynku, zwiększenie specjalizacji wskutek wzrostu konkurencyjności, rozwój produkcji na większą skalę i obniżkę jej kosztów. W obliczu wyższej konkurencyjności przewagę uzyskują towary krajów wyżej rozwiniętych, dzięki czemu zmienia ulegają kierunki specjalizacji członków unii celnej, między którymi obserwuje się wytwarzanie nowego podziału pracy. Przykładem współcześnie występującej czystej postaci unii celnej jest Środkowoamerykański Wspólny Rynek.

Równoległe do tworzenia unii celnej Europejska Wspólnota Gospodarcza ugruntowała także pewne podstawy wspólnego rynku. Wspólny rynek stanowi wyższą od strefy wolnego handlu i unii celnej formę integracji. Oznacza on zniesienie we wzajemnych obrotach cel i innych podobnych ograniczeń, stosowanie wspólnej taryfy celnej wobec krajów trzecich oraz wprowadzenie tzw. czterech swobód i wolności na rynku wewnętrznym ugrupowania integracyjnego. Pełne ich zastosowanie oznacza zakończenie budowy wspólnego rynku i przejście do realizacji unii ekonomicznej. Cztery swobody na rynku wewnętrznym to: swoboda osiedlania się, przepływu kapitału, osób i towarów. Gwarantują one cztery wolności: wolny ruch osobowy, przepływ usług, towarów i kapitału. Z reguły państwa ustanawiające wspólny rynek realizują wspólną politykę w zakresie np.: rolnictwa, zasad wolnej konkurencji, podatków, energetyki czy słabiej rozwiniętych regionów. Do ugrupowań integracyjnych, które dotychczas zrealizowały większość elementów wspólnego rynku, należy zaliczyć Unię Ekonomiczną Beneluksu i Wspólnotę Europejską.

Unia gospodarczo-walutowa jest kolejnym poziomem integracji międzynarodowej i może być rozpatrywana odrębnie jako unia gospodarcza i unia walutowa. Unia walutowa obejmuje koordynację lub unifikację polityki walutowej prowadzonej przez kraje wchodzące w skład ugrupowania integracyjnego. Istotę unii walutowej w pełni oddaje definicja wskazana przez L. Oręziak¹. Według niej integracja walutowa (jako proces) ma prowadzić do pełnej wymienialności walut krajów członkowskich po nieodwracalnie stałych (sztywnych) kursach i/lub do zastąpienia tych walut walutą wspólną. W procesie tym ma dojść do pełnej liberalizacji przepływu kapitałów między tymi krajami, stopniowej koordynacji ich polityki pieniężnej i ogólnogospodarczej, aż do wprowadzenia wspólnej polityki

¹ L. Oręziak, *Finanse Unii Europejskiej*, PWN, Warszawa 2004; L. Oręziak, *Euro – nowy pieniądz*, PWN, Warszawa 2003; K. Jakubiszyn, B. Karski, D. Rybińska, *Euro – nowa waluta*, Twigger, Warszawa 1999.

pieniężnej, realizowanej przez instytucję ponadnarodową emitującą wspólny pieniądź, zarządzającą połączonymi rezerwami dewizowymi krajów członkowskich i prowadzącą wspólną politykę walutową wobec krajów trzecich. Unia gospodarcza obejmuje, poza wymienionymi wyżej elementami, koordynację lub unifikację poszczególnych dziedzin polityki gospodarczej, tj. ogólną politykę rozwojową, politykę koniunkturalną, a także polityki: podatkową, przemysłową, naukowo-techniczną, rolną, transportową, energetyczną, socjalną oraz politykę wyrównywania poziomów rozwoju gospodarczego czy politykę ochrony środowiska. Celem unii gospodarczej i walutowej jest z jednej strony wspólne ustalenie zadań w zakresie stopy wzrostu gospodarczego, cen i bilansu płatniczego czy zatrudnienia, ścisła koordynacja polityki budżetowej, harmonizacja polityki fiskalnej, z drugiej zaś – centralizacja decyzji w dziedzinie polityki monetarnej czy też wyeliminowanie wahań kursów między walutami państw członkowskich jako punkt wyjścia do ustanowienia wspólnej waluty. Realizacji wskazanych celów podjęła się część krajów Unii Europejskiej w ramach Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW) funkcjonującej od 1999 roku. Utworzenie UGW było ukoronowaniem długoletnich procesów europejskiej integracji monetarnej.

Nawiązując do form czy też etapów współczesnej integracji międzynarodowej, najwyższym jej szczeblem jest pełna integracja. Oznacza ona zespolenie się gospodarek poszczególnych, integrujących się państw w jeden wspólny organizm gospodarczy, który jest przedmiotem polityki ekonomicznej wspólnego centralnego ośrodka władzy w odniesieniu do gospodarki; rola narodowych ośrodków władzy na ich terytorium ulega zaś minimalizacji. W ślad za tego typu integracją idzie pewna integracja pozaekonomiczna, dotycząca zwłaszcza polityki zagranicznej, kwestii obronnych, sprawiedliwości, spraw wewnętrznych czy oświaty. Pewne jej symptomy są zauważalne już na etapie tworzenia unii gospodarczej i walutowej².

Unia Europejska w obecnym kształcie jest konsekwencją powołania Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (skrót z j. pol. EWWiS), powstałej na podstawie traktatu paryskiego, podpisanego przez sześciu członków założycieli: Belgię, Holandię i Luksemburg (tzw. kraje Beneluksu), Republikę Federalną Niemiec, Francję i Włochy w 1951 roku. Inicjatorem był francuski minister spraw zagranicznych Robert Schuman, natomiast autorstwo tego projektu przypisuje się francuskiemu ministrowi ds. planowania Jeanowi Monnetowi. U podstaw zawarcia tego traktatu leżała chęć odbudowy gospodarczego, a w dalszej perspektywie również militarnego potencjału Niemiec i równoczesne poddanie go kontroli. Najważniejsze było porozumienie między wrogami z niedawno zakończonej wojny, zwłaszcza między Francją a Niemcami. W celu dalszej integracji utworzono Europejską Wspólnotę Gospodarczą, mającą za zadanie zbudować unię celną

² L. Oręziak, *Finanse Unii...*, dz. cyt.; L. Oręziak, *Euro – nowy pieniądź*, dz. cyt.; K. Jakubiszyn, B. Karski, D. Rybińska, *Euro...*, dz. cyt.

między krajami członkowskimi opartą na czterech wolnościach: wolności przepływu dóbr, usług, kapitału i osób, oraz Europejską Wspólnotę Energii Atomowej, która miała scalić zasoby nuklearne wspomnianych krajów. Europejska Wspólnota Gospodarcza została przekształcona we Wspólnotę Europejską powołaną traktatami rzymskimi w 1957 roku. Przekształcenie się wspomnianych wspólnot w dzisiejszą Unię Europejską nastąpiło w trakcie dwóch równolegle biegnących procesów. Pierwszym była ewolucja strukturalna i instytucjonalna, mająca ambicje stać się procesem o charakterze ponadnarodowym (tzw. pogłębianie Unii). Drugi proces polegał na rozszerzaniu wspólnot o następne kraje członkowskie (poszerzanie Unii). Wspomniane wspólnoty miały zawsze podobne struktury instytucjonalne. Utrzymywanie osobnych organów dla trzech Wspólnot (EWWiS, EWG i EWEA) było niepotrzebne, stąd w 1964 roku podpisano traktat, w wyniku którego nastąpiła fuzja instytucji trzech Wspólnot. W miejsce Wysokiej Władzy EWWiS, Komisji EWG i Komisji EWEA powstała jednolita Komisja, która stała się organem wykonawczym Wspólnot. Pozostawiono również jedną Radę Ministrów w miejsce Rady Ministrów EWWiS, Rady Ministrów EWG i EWEA, która stała się miejscem stanowienia prawa. Instytucją mającą stać się w przyszłości Parlamentem Europejskim było Zgromadzenie Parlamentarne; na razie miało ono głównie uprawnienia kontrolne. Prawo do interpretowania Traktatów i aktów prawa wspólnotowego oraz orzekania o ważności działań organów Wspólnoty zastrzeżono natomiast dla Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Jednak Traktat o połączeniu z lipca 1967 roku złączył poszczególne rady i komisje w jednolitą Radę i Komisję. Rok później, w 1968 roku, powstała unia celna. 22 stycznia 1972 roku Dania, Irlandia, Norwegia i Wielka Brytania podpisały traktaty akcesyjne do WE. Jednocześnie społeczeństwo Norwegii sprzeciwiło się przystąpieniu do WE w ogólnonarodowym referendum. W 1986 roku do WE wstąpiła Grecja. W tym samym roku Hiszpania i Portugalia podpisały traktaty akcesyjne i w 1991 roku zyskały status państw członkowskich. Rok 1995 przyniósł następne rozszerzenie. Wtedy do Unii Europejskiej przyłączyły się Austria, Finlandia i Szwecja. Norwegia pozostała poza UE, ponieważ jej obywatele po raz kolejny nie zgodzili się na przystąpienie do Unii.

Rozszerzenie UE obnażyło brak sprawności w funkcjonowaniu instytucji europejskich. Podjęto zatem próby reform instytucjonalnych. W latach 70. przedstawiony został raport Tindemansa (premier Belgii), który zakładał:

- budowę UE opartej na strukturach WE,
- zaciśnienie współpracy państw członkowskich w dziedzinie polityki zagranicznej i spraw wewnętrznych,
- koncepcję tzw. pociągów o różnej prędkości (zróznicowanie postępów integracji między poszczególnymi państwami).

W 1979 roku został zaprezentowany raport Komitetu Trzech Mędrców, który negował koncepcję tzw. pociągów o różnej prędkości, wskazywał zaniedbania instytucji WE oraz nawoływał do solidaryzmu wśród członków WE. Należy

jednocześnie zaznaczyć, że bardzo często impuls do pogłębienia WE pochodził właśnie od instytucji, a zwłaszcza od:

- Komisji Europejskiej (projekty pogłębienia integracji europejskiej),
- Trybunału Sprawiedliwości (który m.in. zdefiniował zasady bezpośredniej skuteczności oraz zasadę pierwszeństwa prawa WE nad prawem rodzimym),
- Parlamentu Europejskiego (wywodzącego się ze Zgromadzenia Parlamentarnego EWWiS, w którym w 1979 roku odbyły się pierwsze wybory parlamentarne; w 1984 roku zaprezentował on projekt konstytucji wskrzeszającej ideę europejskiego państwa federalnego oraz zwiększającej uprawnienia Parlamentu).

Z własną inicjatywą reformy WE wystąpiła Rada Europejska, która na szczycie w Fontainebleau utworzyła w tym celu dwa komitety: w celu opracowania reformy Wspólnot oraz na rzecz Europy Narodów. Rezultatem powołania wymienionych organów był Jednolity Akt Europejski, który:

- scalił trzy Wspólnoty w jedną Wspólnotę Europejską z zachowaniem podmiotowości prawnej każdej ze Wspólnot;
- zwiększył uprawnienia Parlamentowi Europejskiego;
- ograniczył stosowanie jednomyślności w głosowaniu na rzecz głosowania większościowego w Radzie WE;
- wyznaczył kierunki przyszłego rozwoju integracji z Unią Europejską oraz z unią gospodarczą i walutową;
- zakładał powstanie Jednolitego Rynku Europejskiego do 31 grudnia 1992 roku.

Efektem procesu integracji europejskiej zapoczątkowanego przez Traktat Paryski ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali – był Traktat o Unii Europejskiej, podpisany 7 lutego 1992 roku w Maastricht. Ustanowił on Unię Europejską opartą na trzech filarach, tj. Wspólnotach Europejskich, Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz Wspólnej Polityce Spraw Wewnętrznych i Wymiaru Sprawiedliwości. Ponadto ustanowił obywatelstwo europejskie oraz zasady, na których opiera się Unia Europejska, takie jak demokracja, poszanowanie praw człowieka, solidarność, a także wolność obywatelską i gospodarczą.

Formalnie za dzień rozpoczęcia funkcjonowania Unii Europejskiej uważa się 1 listopada 1993 roku. W 1994 roku ustanowiono Europejski Obszar Gospodarczy, aby także kraje nienależące do Unii Europejskiej mogły uczestniczyć w jednolitym rynku. Dnia 1 stycznia 1995 roku do Wspólnot dołączyły Austria, Finlandia oraz Szwecja. Norwegia podpisała traktat akcesyjny, jednak jej mieszkańcy w ogólnonarodowym referendum opowiedzieli się przeciwko członkostwu w organizacji. Również obywatele Szwajcarii byli przeciwni członkostwu swojego kraju w UE.

W 1997 roku został podpisany Traktat Amsterdamski. Jego zasadniczym celem była dalsza demokratyzacja UE. Dokument ten rozszerzył kompetencje

Parlamentu Europejskiego, uprościł procedurę decyzyjną w Radzie Unii Europejskiej oraz zwiększył uprawnienia Unii w zakresie Wymiaru Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych, a także Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Wspomniany traktat podkreślił znaczenie dla Unii praw określonych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (1950 r.) i tym samym zobowiązał Unię do promowania tych zasad.

1 stycznia 1999 roku 11 krajów Unii Europejskiej przystąpiło do strefy euro, co wiązało się z koniecznością rezygnacji z walut narodowych w tych krajach. 1 stycznia 2002 roku euro stało się natomiast walutą używaną powszechnie, nie tylko w krajach strefy euro. Dwa lata później, 1 maja 2004 roku, Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Polska, Słowacja, Słowenia oraz Węgry dołączyły do Unii Europejskiej³.

Traktat o Wspólnocie Europejskiej zasadniczo zakłada, że państwa członkowskie Wspólnoty są zobowiązane przyjąć politykę gospodarczą prowadzoną zgodnie z zasadą gospodarki wolnorynkowej działającej w myśl wolnej konkurencji. Konkurencja jest podstawowym mechanizmem gospodarki rynkowej. Zmusza ona również firmy do podejmowania wysiłków mających na celu osiągnięcie konkurencyjności i wydajności ekonomicznej. Wzmacnia przemysłową i handlową strukturę Unii, co pozwala na konfrontację konkurencyjności przedsiębiorstw oraz zajęcie przez firmy Wspólnoty pozycji gwarantującej im osiągnięcie sukcesów na rynkach całego świata⁴.

---

³ 1 stycznia 2007 roku do Unii Europejskiej dołączyły Bułgaria i Rumunia, a 1 lipca 2007 roku karaibskie wyspy Bonaire, Saba i Saint Eustatius, które jako część Holandii dołączyły do UE. Jednak ze względu na to, że ramy czasowe poniższej pracy doktorskiej obejmują lata 2000–2006, wspomniane kraje oraz wyspy nie będą podlegały analizie. Na podstawie: http://europa.eu/index_pl.html [dostęp: 12.11.2006, 15.03.2009].

⁴ *Polityka konkurencji w Europie a obywatel*, Komisja Europejska, Belgia – Bruksela 2002.

Rozdział 1

Warunki tworzenia integracji gospodarczej

Pierwszym przedsięwzięciem współczesnej integracji gospodarczej w Europie było powołanie w 1951 roku, na podstawie planu R. Schumana z 1950 roku, Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS), w której skład weszło 6 państw Europy Zachodniej (Francja, RFN, Belgia, Holandia, Luksemburg i Włochy). Te same państwa, na mocy traktatu rzymskiego z 25 marca 1957 roku, ustanowiły Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) oraz Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (EURATOM). Traktaty ustanawiające Europejską Wspólnotę Gospodarczą i EURATOM weszły w życie 1 stycznia 1958 roku, a ich głównym celem było dążenie do wzrostu gospodarczego państw członkowskich. Traktat mówił o współpracy walutowej w sposób ogólny i nie zakładał całkowitej liberalizacji przepływów kapitałowych. Pierwszymi próbami tworzenia unii gospodarczo-walutowej były: Memorandum Komisji EWG z dnia 12 lutego 1962 roku na temat koordynacji polityki gospodarczej i współpracy walutowej w ramach EWG, zwane planem Barre’a, oraz drugi plan Barre’a – z 4 marca 1970 roku. Plany te zakładały:

- wprowadzenie większej zbieżności średnioterminowej polityki gospodarczej,
- porozumienia w trakcie ustalania budżetów narodowych,
- reformy procedur uzgadniania polityk gospodarczych,
- utworzenie mechanizmu pomocy krótko- i średnioterminowej w przypadku problemów z równowagą bilansów płatniczych.

Podczas szczytu w Hadze Rada Europejska potwierdziła słuszność założeń planu Barre’a i zgodziła się co do zasad budowy unii gospodarczo-walutowej⁵. Na szczycie w Hadze w dniach 1–2 grudnia 1969 roku podjęto decyzję o koniecz-

---

⁵ <http://www.ukie.gov.pl> [dostęp: 12.11.2006].

ności budowy unii gospodarczo-walutowej, w związku z tym w marcu 1970 roku powierzono przygotowanie projektu tworzenia unii walutowej grupie pod przewodnictwem Pierre’a Wernera (ówczesny premier i minister finansów Luksemburga). Na tym samym szczycie w Hadze w 1969 roku szefowie państw zlecieli przygotowanie planu stworzenia unii ekonomicznej i monetarnej. Został on opracowany przez wspomnianego premiera i opublikowany 8 października 1970 roku. Plan Wernera był wyrazem kompromisu między stanowiskiem ekonomistów i monetarystów względem integracji gospodarczej i walutowej, podkreślając równoległość obydwu form integracji.

Wspomniany plan zaowocował wieloma istotnymi decyzjami podjętymi przez Radę, a zwłaszcza:

- ustanowieniami średniookresowej pomocy finansowej mającej na celu stabilizację kursów walutowych,
- rozszerzeniami zakresu krótkookresowej pomocy walutowej,
- utworzeniem Komitetu Współpracy Gospodarczej oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- emisją pożyczek przez EWG,
- utworzeniem europejskiej jednostki rozrachunkowej.

Raport Wernera zawierał plan dojścia do unii gospodarczo-walutowej w trzech etapach. Proponował liberalizację przepływu kapitału, zamrożenie parytetów oraz wprowadzenie wspólnej waluty w ciągu najbliższych 10 lat. Mówił także o instytucjach unii gospodarczej i walutowej, ale w bardzo ogólnym zakresie; jasno były sformułowane działania w pierwszym, trzyletnim okresie funkcjonowania unii:

- utworzenie systemu banków centralnych, który sterowałby polityką pieniężną oraz odpowiadałby za politykę kursu walutowego wobec państw spoza ugrupowania;
- utworzenie organu pełniącego rolę „centrum decyzji” w zakresie polityki gospodarczej, odpowiedzialnego przed Parlamentem Europejskim za kształtowanie polityki makroekonomicznej⁶.

Ostateczne uzgodnienia nastąpiły w styczniu 1971 roku podczas spotkania prezydenta G. Pompidou oraz kanclerza W. Brandta, które Rada Ministrów EWG przyjęła 22 marca 1971 roku. W wersji ostatecznej zrezygnowano z utworzenia instytucji wspólnotowych, a wprowadzono współpracę między bankami centralnymi, wspólne określanie krótkoterminowej polityki gospodarczej oraz utworzono mechanizm pomocy średnioterminowej. RFN wynegocjował klauzulę zabezpieczającą, na podstawie której dany kraj mógł odejść od integracji walutowej w przypadku niskiej zbieżności gospodarczej. Wzrastająca inflacja, napięcia w międzynarodowym systemie walutowym oraz pogłębiające się rozbieżności

⁶ A. Nowak-Far, *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, SGH, Warszawa 1999, s. 20.

w rozwoju gospodarczym poszczególnych krajów doprowadziły w ostateczności do zaprzestania realizacji planu Wernera⁷.

W 1971 roku Stany Zjednoczone postanowiły „uwolnić” dolar, co spowodowało falę destabilizacji kursów wymiany. Projekt unii gospodarczo-walutowej musiał zostać gwałtownie zahamowany. W marcu 1972 roku stworzono mechanizm tzw. węża w tunelu, czyli zarządzanie zmiennymi kursami walut (wężem) w zawężonym marginesie wahań kursu do dolara (tunelu). Jednak kryzys naftowy, różnice w polityce ekonomicznej i osłabienie dolara doprowadziły do załamania tegoż systemu. Realizacja dobrze ocenianych postulatów Wernera została opóźniona, a w wielu przypadkach nawet zaniechana ze względu na kryzys energetyczny w 1973 roku, którego skutkiem był m.in. wzrost poziomu inflacji i bezrobocia w krajach integrującej się Europy oraz całego świata zachodniego. Pomimo to dyskusje na temat unii gospodarczej i walutowej nie ustawały i w 1976 r. Rada Ministrów zleciła belgijskiemu premierowi Leo Tindemansowi opracowanie kolejnego raportu na ten temat. Dokument stał się jednak powodem burzliwych debat w gremiach decyzyjnych Wspólnoty i ostatecznie nie został przyjęty⁸.

Kancelarz RFN Helmut Schmidt przedstawił w kwietniu 1978 roku program stabilizacji walutowej w państwach EWG, nazwany Europejskim Systemem Walutowym (ESW). Plan zakładał włączenie do ESW walut państw EWG, które mogłyby się odchyłać między sobą w przedziale $\pm 2,25\%$, a w stosunku do dolara obowiązywałby je kurs płynny. Ostateczną decyzję o utworzeniu Europejskiego Systemu Walutowego podjęto 5 grudnia 1978 roku na szczycie w Brukseli. ESW zaczął funkcjonować 13 marca 1979 roku. W skład Europejskiego Systemu Walutowego wchodziły postanowienia odnośnie do europejskiej jednostki walutowej ECU, mechanizmu stabilizowania kursów walutowych (ERM), mechanizmów interwencyjnych oraz postanowień kredytowych. Priorytetowym celem ESW było utworzenie mechanizmów gwarantujących stabilność finansową, a głównym środkiem do realizacji tego celu był mechanizm kursowo-interwencyjny. W skład koszyka ECU weszło 9 walut, o jedną więcej niż do ESW (funt szterling nie wszedł do ESW, lecz zastrzeżono dla niego możliwość wejścia na warunkach pełnoprawnego członka, gdy ustabilizuje się sytuacja gospodarcza Wielkiej Brytanii). ESW zacieśniał współpracę między bankami centralnymi w zakresie polityki monetarnej i przyczynił się znacznie do pogłębienia integracji walutowej w Europie⁹.

Pogłębiająca się współpraca walutowa oraz zapowiedzi utworzenia wspólnego rynku w traktatach rzymskich spowodowały rozpoczęcie działań zmierzających do dalszej integracji. W 1980 roku Parlament Europejski rozpoczął prace nad

⁷ M.K. Nowakowski (red.), *Biznes międzynarodowy*, SGH, Warszawa 2005, s. 547–570.

⁸ Tamże.

⁹ B. Bernaś (red.), *Finanse Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2005, s. 105–128.

utworzeniem Unii Europejskiej. W styczniu 1985 roku przewodniczący Komisji EWG Jacques Delors zasugerował utworzenie wspólnego rynku europejskiego do końca 1992 roku. JAE wszedł w życie 1 lipca 1987 roku, modyfikując traktat rzymski. Stwierdzono w nim dążenie państw „dwunastki” do budowania wspólnego rynku europejskiego, oznaczającego wolny przepływ towarów, usług, osób i kapitału. Zapis o wolnym przepływie kapitału przyczynił się do zwiększenia zbieżności polityki monetarnej państw członkowskich. W czerwcu 1988 roku Rada Europejska potwierdziła, że jej celem jest stopniowa realizacja Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW). Rada powierzyła komitetowi pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa – ówczesnego przewodniczącego Komisji Europejskiej – przeanalizowanie i zaproponowanie konkretnych etapów dochodzenia do takiej unii. W skład komitetu wchodził: prezesi krajowych banków centralnych Wspólnoty Europejskiej, Alexandre Lamfalussy, ówczesny dyrektor naczelny Banku Rozrachunków Międzynarodowych (BIS), Niels Thygesen, duński profesor ekonomii, a także Miguel Boyer, ówczesny prezes Banco Exterior de España. Przedstawiony przez nich tzw. raport Delorsa proponował, aby unię gospodarczą i walutową zrealizować stopniowo, w trzech odrębnych etapach¹⁰.

Opierając się na raporcie Delorsa, w czerwcu 1989 roku Rada Europejska zdecydowała, że pierwszy etap realizacji unii gospodarczej i walutowej rozpocznie się 1 lipca 1990 roku. Z dniem tym miały zostać zniesione niemal wszystkie ograniczenia w przepływie kapitału między państwami członkowskimi. Dodatkowo obowiązki otrzymał Komitet Prezesów Banków Centralnych państw członkowskich Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, który od czasu utworzenia, w maju 1964 roku, odgrywał coraz większą rolę we współpracy monetarnej. Obowiązki te zostały określone w Decyzji Rady z dnia 12 marca 1990 roku. Należało do nich odbywanie konsultacji na temat polityki pieniężnej państw członkowskich oraz dążenie do jej koordynacji w celu osiągnięcia stabilności cenowej. Ze względu na niewielką ilość czasu, jaką miał do dyspozycji Komitet, oraz złożoność zadań postanowiono, że Komitet Prezesów zainicjuje również prace przygotowawcze do trzeciego etapu Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW). Pierwszym krokiem było ustalenie, jakie kwestie należy przeanalizować na wstępnym etapie, aby do końca 1993 roku mógł powstać plan prac, oraz – stosownie do tego – określenie zadań dla już powołanych w tym celu podkomisji i grup roboczych. W celu realizacji drugiego i trzeciego etapu należało zmienić Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą (traktat rzymski), wprowadzając niezbędną strukturę instytucjonalną. W tym celu zwołano Międzyrządową Konferencję na temat UGW, która odbyła się w 1991 roku, równolegle z Międzyrządową Konferencją na temat unii politycznej. W wyniku negocjacji powstał Traktat o Unii Europejskiej, uzgodniony w grudniu 1991 roku i podpisany w Maastricht 7 lute-

¹⁰ <http://www.ukie.gov.pl> [dostęp: 12.11.2006].

go 1992 roku. Jednak ze względu na opóźnienia w procesie ratyfikacji traktat ten wszedł w życie dopiero 1 listopada 1993 roku¹¹.

Powstanie Europejskiego Instytutu Walutowego (EIW) 1 stycznia 1994 roku zapoczątkowało drugi etap UGW. Tymczasowy charakter EIW odzwierciedlał stan integracji monetarnej we Wspólnocie. Instytut nie odpowiadał za prowadzenie polityki pieniężnej w Unii Europejskiej – leżało to w gestii władz krajowych – ani też nie miał uprawnień do przeprowadzania interwencji walutowych. Dwa podstawowe zadania EIW stanowiło:

- zacieśnianie współpracy banków centralnych i koordynacji polityki pieniężnej,
- przeprowadzenie niezbędnych przygotowań do ustanowienia Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC), prowadzenia jednolitej polityki pieniężnej i utworzenia wspólnej waluty w trzecim etapie integracji.

W tym kontekście EIW stanowił forum dla konsultacji i wymiany poglądów oraz informowania o zasadach prowadzonej polityki, a także stworzył ramy regulacyjne, organizacyjne i logistyczne niezbędne do realizacji zadań trzeciego etapu przez ESBC. Artykuł 117 (dawniej art. 109 f) Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską powierzył Europejskiemu Instytutowi Walutowemu zadanie określenia ram regulacyjnych, organizacyjnych i logistycznych niezbędnych do realizacji zadań trzeciego etapu Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW) przez Europejski System Banków Centralnych (ESBC), na który składają się Europejski Bank Centralny (EBC) oraz krajowe banki centralne (KBC) państw członkowskich UE. Jednym z głównych zadań EIW było przygotowanie gruntu dla ESBC, tak by system był w stanie prowadzić działalność z dniem rozpoczęcia trzeciego etapu. Zgodnie z mandatem określonym w traktacie EIW podjął się w szczególności:

- przygotowania wachlarza instrumentów i procedur prowadzenia wspólnej polityki pieniężnej przyszłego obszaru euro oraz analizy możliwych strategii tej polityki;
- wspierania harmonizacji procesów gromadzenia, kompilacji i dystrybucji odpowiednio zdefiniowanych danych obszaru euro w zakresie statystyki pieniężnej i bankowej, bilansu płatniczego oraz innych danych finansowych;
- opracowania ram dla realizacji operacji walutowych oraz utrzymywania i zarządzania oficjalnymi rezerwami walutowymi państw członkowskich należących do obszaru euro;
- wspierania sprawnego funkcjonowania transgranicznych transakcji płatniczych i rozliczeń papierów wartościowych w celu wspierania integracji rynku pieniężnego obszaru euro, zwłaszcza przez rozwinięcie infrastruktury technicznej obsługującej płatności transgraniczne w euro, tak by przebiegały one równie sprawnie, jak płatności krajowe;

¹¹ M. Piklikiewicz, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze na przełomie wieków*, Difin, Warszawa 2000.

- przygotowania banknotów euro, w tym specyfikacji projektowych i technicznych.

Z myślą o dalszych przygotowaniach do powstania ESBC i zgodnie ze Statutem Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego, stanowiącego załącznik do traktatu, EIW podjął się również realizacji następujących zadań:

- opracowania ujednoliconych zasad i standardów rachunkowości, które umożliwiłyby skonstruowanie skonsolidowanego bilansu ESBC dla celów sprawozdawczości wewnętrznej i zewnętrznej;
- uruchomienia niezbędnych systemów informatycznych i komunikacyjnych wspierających funkcje operacyjne i dotyczące polityki prowadzonej w ramach ESBC;
- określenia, w jaki sposób ESBC mógłby uczestniczyć w kształtowaniu polityki właściwych władz nadzoru, by wspierać stabilność instytucji kredytowych i całego systemu finansowego.

Instytut pomagał również w przygotowaniu krajowych i wspólnotowych aktów prawnych dotyczących przejścia do trzeciego etapu, m.in. przepisów dotyczących zagadnień monetarnych i finansowych, w tym statutów krajowych banków centralnych. Ponadto współpracował z innymi organami UE w przygotowaniach do trzeciego etapu. W szczególności EIW przedstawił – bądź to na mocy wymogów traktatu, bądź na wniosek Rady Europejskiej – raporty w sprawie scenariusza wprowadzenia wspólnej waluty, współpracy w zakresie polityki pieniężnej i kursowej między obszarem euro a innymi krajami UE oraz postępów w realizacji przez państwa członkowskie UE warunków koniecznych do uczestnictwa w Unii Gospodarczej i Walutowej (konwergencja gospodarcza i prawna). Zgodnie ze statutowymi wymogami instytut regularnie informował o postępach swych prac przygotowawczych, przede wszystkim w czterech raportach rocznych za lata 1994–1997. Ponadto w styczniu 1997 roku opublikował raport, w którym przedstawiono zarys specyfikacji ram operacyjnych ESBC w zakresie prowadzenia wspólnej polityki pieniężnej, zgodnie z wymogiem traktatu zakładającym, że ramy takie powinny zostać określone najpóźniej do 31 grudnia 1996 roku¹². Trzykrotnie opublikowano osobne raporty na temat postępów konwergencji. Wiele specjalistycznych publikacji wydanych przez EIW obejmowało tematy z dziedziny polityki pieniężnej, polityki walutowej, systemów rozliczania płatności i papierów wartościowych, statystyki, banknotów oraz przejścia na euro. EBC przejął od EIW obszerny zbiór prac koncepcyjnych, projektowych i wdrożeniowych, wraz

¹² Wejście do strefy euro uwarunkowano koniecznością spełnienia przez dany kraj Wspólnot Europejskich tzw. kryteriów zbieżności (określanych jako kryteria z Maastricht albo kryteria konwergencji), o których szerzej w rozdziale 4. Zob. S. Bukowski (red.), *Teoretyczne podstawy i realizacja Unii Monetarnej krajów członkowskich Wspólnot Europejskich. Szanse i zagrożenia dla Polski*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 2003, s. 104.

ze wszystkimi dokumentami wewnętrznymi na temat prac przygotowawczych zrealizowanych przez EIW z pomocą krajowych banków centralnych. Dokumenty te opracowano w latach 1994–1998 i zatwierdzono przez Radę Instytutu na 45 posiedzeniach, które odbyły się w tym okresie we Frankfurcie nad Menem¹³.

W grudniu 1995 roku Rada Europejska uzgodniła nazwę nowej waluty europejskiej, która miała zostać wprowadzona na początku trzeciego etapu – „euro” – i potwierdziła, że etap ten rozpocznie się 1 stycznia 1999 roku. Ogłoszono chronologiczny porządek wydarzeń, które miały doprowadzić do przejścia na euro. Scenariusz ten opierał się w znacznej mierze na szczegółowych propozycjach opracowanych przez Europejski Instytut Walutowy. Jednocześnie Instytutowi powierzono zadanie przeprowadzenia prac przygotowawczych w zakresie przyszłych relacji monetarnych i kursowych między obszarem euro a innymi krajami UE. W grudniu 1996 roku EIW przedstawił Radzie Europejskiej swój raport, na którego podstawie powstała Uchwała Rady Europejskiej w sprawie zasad i podstawowych elementów nowego mechanizmu kursowego (ERM II), przyjęta w czerwcu 1997 roku. Także w grudniu 1996 roku przedstawił on Radzie Europejskiej, a następnie opinii publicznej, wybrany projekt serii banknotów euro, które miały być wprowadzone do obiegu 1 stycznia 2002 roku¹⁴.

W celu uzupełnienia i uszczegółowienia postanowień traktatu dotyczących UGW w czerwcu 1997 roku Rada Europejska przyjęła Pakt Stabilności i Wzrostu, na który składały się dwa rozporządzenia mające na celu zagwarantowanie dyscypliny budżetowej w UGW. Uzupełnienie paktu i rozszerzenie stosownych zobowiązań przyniosła deklaracja Rady z maja 1998 roku. 2 maja 1998 roku Rada Unii Europejskiej – obradująca w składzie szefów państw lub rządów – jednogłośnie zdecydowała, że 11 państw członkowskich wypełniło warunki uczestnictwa w trzecim etapie UGW i przyjęcia wspólnej waluty z dniem 1 stycznia 1999 roku. Były to: Belgia, Niemcy, Hiszpania, Francja, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Holandia, Austria, Portugalia i Finlandia. Członkowie Rady osiągnęli również polityczne porozumienie co do kandydatur osób rekomendowanych na stanowiska członków Zarządu Europejskiego Banku Centralnego (EBC). Również w maju 1998 roku ministrowie finansów tych państw członkowskich, które miały przyjąć wspólną walutę, uzgodnili z prezesami swoich banków centralnych oraz Komisją Europejską i Europejskim Instytutem Walutowym, że ówczesne wzajemne kursy centralne państw członkowskich, obowiązujące w mechanizmie kursowym ERM, zostaną wykorzystane do ustalenia nieodwołalnych kursów wymiany ich walut na euro. 25 maja 1998 roku rządy 11 państw członkowskich uczestniczących w trzecim etapie mianowały prezesa, wiceprezesa i czterech pozostałych członków Zarządu EBC. Nominacje weszły w życie 1 czerwca 1998

¹³ B. Bernaś (red.), *Finanse Unii...*, dz. cyt., s. 113.

¹⁴ E. Oziewicz (red.), *Procesy integracyjne współczesnej gospodarki światowej*, PWN, Warszawa 2000, s. 37–51.

roku i z tym dniem rozpoczął działalność Europejski Bank Centralny (EBC). Wówczas też krajowe banki centralne państw członkowskich uczestniczących w unii walutowej utworzyły Eurosystem, który formułuje i określa wspólną politykę pieniężną w ramach trzeciego etapu UGW. Wraz z powstaniem EBC 1 czerwca 1998 roku dobiegła końca realizacja zadań Europejskiego Instytutu Walutowego. Zgodnie z artykułem 123 (wcześniej art. 109 l) Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską w momencie powstania EBC Europejski Instytut Walutowy uległ likwidacji. Wszelkie prace przygotowawcze powierzone EIW zostały zakończone na czas, dzięki czemu EBC mógł poświęcić pozostałą część roku 1998 na ostateczne testowanie systemów i procedur¹⁵.

---

¹⁵ T. Sporek, *Ugrupowania międzynarodowe kształtujące architekturę jednoczącej się Europy u progu XX wieku*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice 2004, s. 82–169 oraz <http://www.ukie.gov.pl> [dostęp: 12.11.2006].